

English-Polish chess terms dictionary; angielsko-polski słownik szachowy

Marcin Maciąga

<http://d-artagnan.x10.mx/>; marcin.maciaga@gmail.com

Jeszcze do niedawna polscy szachiści korzystali głównie z książek rosyjskojęzycznych. Obecnie większość materiałów szachowych, takich jak książki, czasopisma, artykuły internetowe, filmiki, czy programy szachowe, dostępnych jest w zasadzie już tylko w języku angielskim. Niniejszy słownik powstał z myślą o polskich szachistach, by ułatwić im zrozumienie angielskiej terminologii szachowej.

Znajduje się tutaj ponad 800 angielskich terminów i zwrotów szachowych wraz z ich polskim tłumaczeniem. Jest to pierwsze tak duże opracowanie tego typu, choć jeszcze niepełne. W kompozycji szachowej jest wiele terminów, które można byłoby tu dodać. Mimo wszystko każdy szachista powinien zapoznać się z tym słownikiem. Mile widziane są wszelkie uwagi!

Terminy szachowe w języku angielskim	Tłumaczenie na język polski
advantage /əd'vɑ:ntɪdʒ/	przewaga
advantage (lead)/backwardness in development	przewaga/opóźnienie w rozwoju (figur)
big (clear) advantage (\pm or \mp)	duża (wyraźna) przewaga (\pm lub \mp)
decisive advantage (+/- or -/+)	rozstrzygająca (decydująca) przewaga (+/- lub -/+)
first-move advantage	przywilej rozpoczęcia partii
lasting advantage	stabilna przewaga
material advantage	przewaga materialna
positional advantage/disadvantage	przewaga/słabość pozycyjna
slight (small) advantage (\pm or \mp)	niewielka (nieduża; mała) przewaga (\pm lub \mp)
space (spatial) advantage	przewaga przestrzeni
analysis /ə'nælɪsɪs/	analiza
analysis room	pokój (miejsce) do analizowania partii
post-mortem analysis	analiza partii po jej zakończeniu
retroanalysis (retrograde analysis)	retroanaliza (analiza retrospektywna; wsteczna)
(chess) arbiter /tʃes 'ɑ:brɪtər/	sędzia (szachowy)
chief (main) arbiter	sędzia główny (zawodów)
international arbiter	sędzia międzynarodowy

round-arbiter	sędzia rundowy
attack /ə'tæk/	atak
counterattack (counterplay)	kontratak (kontrgra)
discovered attack	atak z odsłony (odkryty atak)
double attack	podwójne uderzenie (atak)
flank attack	atak na skrzydle
irresistible attack	atak nie do odparcia
kingside/queenside attack	atak na skrzydle królewskim/hetmańskim
mating attack	atak matowy
minority attack	atak mniejszościowy
pawn/piece attack	atak pionkowy/figurowy
premature attack	przedwczesny (nieprzygotowany) atak
speculative attack	atak intuicyjny
x-ray (attack)	rentgen
windmill (see-saw attack)	młynek
attraction /ə'trækʃn/ (decoying)	zaciągnięcie
bishop /'bɪʃəp/	goniec
bishop pair	para gońców
bad (wrong; big pawn)/good (mighty) bishop	zły (duży pionek)/dobry goniec
light-/dark-squared bishop	jasno-/ciemno-polowy goniec
opposite-colored bishops	gońce różnopolowe (różnobarwne)
blocker /blɒkər/	figura blokująca (bloker)
blunder /'blʌndər/ (very bad move; ??)	gruby błąd (bardzo słaby ruch; ??)
board /bɔ:d/ (chessboard)	deska (szachownica)
demonstration (demo) board	szachownica demonstracyjna
first (top) board	pierwsza szachownica (deska)/lider drużyny
bughouse /bʌghaʊs/ (exchange chess)	kloc
bye /baɪ/	pauza
calculation /,kælkjə'leɪʃən/	liczenie
calculation of variations	liczenie wariantów

calculation technique	technika liczenia posunięć (wariantów)
capture <i>en passant</i> /fr. 'kæptʃər ð 'pæsɔ̃/ (capturing in passing)	bicie w przelocie
castling /'kɑːslɪŋ/	roszada
artificial castling (castling by hand)	sztuczna roszada (roszada wykonana „na raty”)
castling right	prawo do wykonania roszady
long (queenside)/short (kingside) castling	długa roszada (roszada na skrzydle hetmańskim)/krótka roszada (roszada na skrzydle królewskim)
one-side/opposite-side (opposite) castling	pozycja z roszadami po tej samej stronie/po przeciwnych stronach (szachownicy)
centre /'sentər/	centrum
closed/open centre	zamknięte/otwarte centrum
expanded centre	rozszerzone centrum
fixed/fluid/mobile centre	ustalone/nieokreślone/ruchome centrum
check /tʃek/	szach
body check (shouldering)	odpychanie barkiem (plecami)
check to the queen [niem. <i>gardez (la dame)</i>]	szach hetmanowi (niem. <i>gardez</i>)
cross-check	przesłona z szachem
double check	podwójny szach
discovered check	szach z odsłony (odkryty szach)
perpetual check	wieczny szach
spite check (in-between check)	szach opóźniający grę (wtrącony)
through check (skewer; reverse pin)	rozeń (szpila)
checkmate /'tʃekmeɪt/ (mate)	mat (szach-mat)
chess /tʃes/	szachy
chessbase	baza szachowa
chess blindness	ślepotą szachową
chessboard	szachownica
chess calendar	kalendaryzacja szachowa
chess category/title	kategoria/tytuł szachowy
chess club	klub szachowy
chess column (corner)	kącik szachowy
chess competition (tournament)	zawody (turniej) szachowe
chess composer (problemist)	kompozytor szachowy (problemista)

chess composition (problem)	kompozycja (problem) szachowa
chess computer/engine	komputer/silnik szachowy
chess diagram/font	diagram/czcionka szachowy
chess illusion	złudza (przywidzenie) szachowa
chess informant	informator szachowy
chess piece (chessman; man)	figura (bierka) szachowa
chess prodigy	talent (geniusz) szachowy
chess software	oprogramowanie szachowe
chess team	drużyna szachowa
chess trainer (instructor)	trener (instruktor) szachowy
chess960 (fisher random)	szachy Fishera (szachy 960)
classical/rapid chess	szachy klasyczne/grane tempem przyspieszonym
coffeehouse chess	szachy kawiarniane (amatorskie)
correspondence (postal) chess	szachy korespondencyjne
losing chess	wybijanka (antyszachy)
magnetic chess/travel set	szachy magnetyczne/ szachy podróżne
minichess	mini-szachy
ornament chess	szachy ozdobne
romantic chess	szachy romantyczne
World Chess Champion	szachowy mistrz świata
(chess) clock /tʃes klɒk/	zegar (szachowy)
analog/digital chess clock	mechaniczny/elektroniczny zegar szachowy
clock button	dźwignia zegara
clock hand rule	reguła wg której należy tą samą ręką wykonać posunięcie i przełączyć dźwignię zegara
combination /ˌkɒmbɪˈneɪʃn/	kombinacja
drawing combination	kombinacja remisowa
sound/unsound combination	poprawna/niepoprawna kombinacja
continuation /kənˌtɪnjuˈeɪʃn/ (line; variation)	kontynuacja (wariant; linia)
playable continuation	wariant dający się grywać
decoying /ˈdiːkɔɪŋ/ (attraction)	zaciągnięcie
defence /dɪˈfens/	obrona
active/passive defence	aktywna/pasywna obrona
stubborn (tough) defence	uporczywa (zaciekła) obrona

deflection /dr'flekʃn/ (distraktion)	odciągnięcie
diagonal /dar'ægənl/ long/short diagonal	przekątna (diagonała; linia ukośna) długa/krótka przekątna
draw /drɔ:/ book draw draw by mutual agreement draw offer (proposal) grandmaster draw	remis teoretyczny (nieunikniony) remis remis za obopólną zgodą propozycja remisu szybki remis (remis bez gry)
dual /'dʒu:əl/	podwójne rozwiązanie (dual) [w komp. szach.]
duffer /'dʌfət/ (patzer; woodpusher)	fuszer
duplex /'dʒu:pleks/	obustronne zadanie (dupleks) [w komp. szach.]
edge /edʒ/ (rim)/(edge) rimpawn (rook pawn) risk-free edge	banda (krawędź)/przewaga pionek bandowy (skrajny) stabilna przewaga (gra bez ryzyka; gra na dwa wyniki na wygraną lub remis)
endgame /'endgeɪm/ (ending /'endɪŋ/) elementary (basic)/complex endgame endgame study (study) endgame tablebase pawn/knight/bishop/rook/queen ending pawnless/multi-piece endgame theoretical ending	końcówka (zakończenie) końcówka elementarna (prosta)/złożona studium (problem; etiuda) [w komp. szach.] baza końcówek szachowych końcówka pionkowa (pionkówka)/skoczkowa (skoczkówka)/gońcowa (gońcówka)/wieżowa (wieżówka)/hetmańska (hetmanówka) końcówka bez pionków/wielofigurowa końcówka teoretyczna
exchange /ɪks'tʃeɪndʒ/ exchange chess (bughouse) minor exchange	jakość kloc wymiana gońca za skoczka
fianchetto /wł. fianchetto/ double <i>fianchetto</i>	fianchetto /wł. fianchetto/ podwójne <i>fianchetto</i>
file /faɪl/	linia pionowa (kolumna)

adjacent file	linia przyległa
closed/half-open/open file	zamknięta/półotwarta/otwarta linia
flag /flæg/	chorągiewka/przegranie partii na czas
flag fall (flagging)	opadnięta chorągiewka (partia przegrana na czas)
hanging flag	wisząca chorągiewka (niedoczas)
fork /fɔ:k/	widły (widelki, podwójne uderzenie za pomocą pionka lub skoczka)
family fork (family check)	potrójne (trójzab), poczwórne (widelec) i więcej (grabie) uderzenie (w tym jedno z szachem)
knight/pawn fork	widły skoczkiem/pionkiem
royal fork	widły królewskie (podwójne uderzenie na króla i hetmana)
formation /fɔ:'meɪʃn/ (structure)	formacja
Hedgehog/Hippopotamus (structure)	formacja jeża (jeż)/hipopotama (hipopotam)
Maroczy Bind	formacja Maroczego
Stonewall (formation)	formacja kamiennej ściany
fortress /'fɔ:trɪs/	forteca
impenetrable (unbreakable) fortress	forteca nie do zdobycia (sforsowania)
gambit /'gæmbɪt/	gambit
accepted/declined gambit	przyjęty/nieprzyjęty gambit
countergambit	kontrgambit
game /geɪm/	partia
adjourned game	partia odłożona
annotated game	partia skomentowana
Armagedon game	dycydująca (finałowa) partia typu Armagedon
<i>blitz</i> /bullet game	partia błyskawiczna (niem. <i>blitz</i>)/(bullet)
classical (standard)/rapid game	partia grana tempem klasycznym/przyspieszonym
closed/open/semi-open game	debiut zamknięty/otwarty/półotwarty
correspondence/exhibition/friendly (casual; offhand)/tournament game	partia korespondencyjna/pokazowa/towarzyska/turniejowa
immortal game	partia nieśmiertelna
online/over-the-board (face-to-face) game	partia on-line/bezpośrednia (przy szachownicy)
stem game (sample)	partia modelowa (przykładowa)
thematic/training (sparring) game	partia tematyczna/treningowa (sparingowa)

handicap /'hændɪkæp/	handicap (obciążenie; wyrównywanie szans)
hole /həʊl/ (invading square)	dziura
idea /aɪ'diə/	idea (pomysł)
clever idea	sprytna idea
deep idea	głęboka idea
increment /'ɪŋkrəmənt/	dodawany czas
initiative /ɪ'nɪʃətɪv/	inicjatywa
interference /,ɪntə'fɪərəns/ (interposition)	wtrącenie (przesłona)
interposition /,ɪntəpə'zɪʃən/ (interference)	przesłona (wtrącenie)
kibitzer /'kɪbɪtsər/ (spectator)	namolny (natrętny) kibic
king /kɪŋ/	król
active king	aktywny król
bare (naked; lone) king	goły (nagi; samotny) król
castled/uncastled king	zroszowany/niezroszowany król
checkmated king	zamatowany król
king cenralisation	centralizacja króla (włączenie króla do gry)
king safety	bezpieczeństwo króla
kingside	skrzydło królewskie
king walk (march)	wyjście (wymarsz) królem (na spacer)
knight /naɪt/	skoczek
dark horse	czarny koń (zawodów)
knight's tour	problem skoczka [w komp. szach.]
lever /'li:vər/ (pawn break; pawn thrust)	dźwignia (uderzenie pionkiem)
line /laɪn/ (continuation; variation)	wariant (linia; kontynuacja)
book line	wariant podręcznikowy (książkowy)
drawing line	wariant remisowy
forcing line	wariant forsowny
frontier line (equator)	linia demarkacyjna (środkowa)

loosing/winning line	wariant przegrywający/wygrywający
main line/sideline	wariant główny/boczny (poboczny)
quiet/sharp line	wariant spokojny/ostry
liquidation /ˌlɪkwəˈdeɪʃən/ simplification	upraszczanie (pozycji)
loss /lɒs/ (bummer)	przegrana (wtopa)
loser	przegraný
maneuver /məˈnu:vər/	manewr
(skillful) maneuvering	(umiejętne) lawirowanie
outflanking maneuver	manewr obejścia (królem)
W-maneuver	manewr skoczka (w końcówce G+S)
mate /meɪt/ (checkmate)	mat (szach-mat)
announced mate	mat zapowiedziany
back-rank mate	mat na ostatniej (pierwszej/ósmej) linii
directmate	mat bezpośredni [w komp. szach.]
forcing mate	mat forsowny
fool's/scholar's mate	mat głupca (szkolny)/szewski
ideal (model; pure) mate	mat wzorcowy (idealny; czysty) [w komp. szach.]
inevitable checkmate	nieuchronny (nieunikniony) mat
helpmate	mat pomocniczy [w komp. szach.]
major (heavy)/minor (light) pieces mate	mat ciężkimi/lekkimi figurami
mating net	siatka matowa
reflexmate	mat refleksyjny (refleksmat) [w komp. szach.]
selfmate	samomat [w komp. szach.]
smothered mate	mat Beniowskiego (mat zduszony)
stalemate	pat
material /məˈtɪəriəl/	materiał
sufficient/insufficient compensation (for the material)	wystarczająca (pełna)/niewystarczająca (niepełna) rekompensata za materiał
sufficient/insufficient mating material	materiał matujący/brak materiału matującego
material balance (equality; equilibrium)/imbalance	równowaga materialna/brak równowagi materialnej
material gains/losses	zdobycze (zyski)/straty materialne
winning material	materiał wygrywający
middlegame /ˈmɪdlgeɪm/	gra środkowa

miniature /'mɪnətʃər/	miniatura [w komp. szach.]
brilliance prize	nagroda w turnieju za ładną partię (perelkę)
chess miniature (brevity)	miniaturka szachowa
meredith	studium z 8-12 figurami [w komp. szach.]
mistake /mɪ'steɪk/ (bad move; ?)	błąd (słaby ruch; ?)
positional mistake	błąd pozycyjny
motif /məʊ'ti:f/	motyw
tactical motif	motyw taktyczny
move /mu:v/	ruch (posunięcie; zagranie)
accurate/inaccurate move (inaccuracy)	ruch dokładny/niedokładny
active/passive move	aktywne/pasywne posunięcie
antipositional move	ruch antypozycyjny (nie w duchu pozycji)
bad (weak) move (mistake; ?)	słaby (niedokładny) ruch (błąd; ?)
candidate move	ruch kandydat
control move	posunięcie kontrolne
critical move	krytyczne posunięcie
decisive (crushing) move	rozstrzygający ruch
drawing/loosing/winning move	remisujący/przegrywający/wygrywający ruch
dubious move (?!)	wątpliwy ruch (?!)
excellent (brilliant) move (!!)	wyśmienity (doskonały) ruch (!!)
fifty-move rule	reguła 50 posunięć (bez bicia i ruszania się pionkiem)
flexible move	elastyczny ruch
half-move (ply)	półruch (ruch wykonany przez gracza)
human/computer move	naturalny/nienaturalny (sztuczny) ruch
illegal move	nieprawidłowy ruch
interesting move (!?)	interesujący ruch (!?)
intermediate move (in-between move; <i>zwischenzug</i>)	wtrącony ruch
key move	kluczowy ruch
mating move	ruch (posunięcie) matujący
move order (sequence of moves)	kolejność (sekwencja) posunięć
one-(two-, three-, more-)mover	jedno-(dwu-, trzy-, wiele-)chodówka
only move	wymuszony ruch (jedyne posunięcie)
prophylactic move	profilaktyczny (zapobiegawczy) ruch
quiet (calm)/risk move	ciche/ryzykowne posunięcie
sealed move	zapisany ruch (tajny ruch)

seriesmover	zadanie seryjne [w komp. szach.]
solid move	solidny ruch
strong (good; accurate) move (!)	silny (dobry; dokładny) ruch (!)
subtle (sophisticated; unexpected) move	subtelny (wyrafinowany; nieoczywisty) ruch
surprise move	zaskakujący ruch (niespodzianka)
tempting move	narzucający się (zachęcający) ruch
touch-move rule	reguła dotkniętej figury
waiting move	wyczekujący ruch
very bad (weak) move (blunder; ??)	bardzo słaby ruch (gruby błąd; ??)
norm /nɔ:m/	norma
category/title norm	norma na kategorię/tytuł szachowy
grandmaster norm	norma arcymistrzowska
notation /nəʊ'teɪʃn/	zapis partii (notacja szachowa)
algebraic/descriptive notation	algebraiczny/opisowy zapis partii
(chess) annotation	adnotacja szachowa
figurine notation	zapis partii za pomocą symboli szachowych
long/short notation	pełny/skrócony zapis partii
(theoretical) novelty /θɪə'retɪkəl 'nɒvəlti/	nowinka (teoretyczna)
obstruction /əb'strʌkʃn/ (obstructive sacrifice)	ofiara opóźniająca rozwój figur przeciwnika
octopus /'ɒktəpəs/ (lobster)	forpoczta
opening /'əʊpənɪŋ/	debiut (otwarcie)
hypermodern opening	debiut hipermodernistyczny
irregular (unorthodox; uncommon) opening	nietypowe otwarcie (debiut)
opening book	książka debiutowa
opening knowledge	wiedza teoretyczna
opening preparation	przygotowanie debiutowe (teoretyczne)
opening repertoire	repertuar debiutowy
opening theory	teoria debiutu
opening trap	pułapka debiutowa
opponent /ə'pəʊnənt/	przeciwnik
opposition /,ɒpə'zɪʃn/	opozycja

diagonal/side (horizontal) opposition	opozycja ukośna/pozioma
direct/distant opposition	opozycja bliska (bezpośrednia)/daleka
outflanking /,aʊt'flæŋkɪŋ/	obejście królem
outpost /'aʊtpəʊst/ (stronghold)	przyczółek (placówka)
overextension /,əʊvə'ɪkstenʃn/ (overloading; overworking)	przeciążenie
overloading /,əʊvə'ləʊdɪŋ/ (overworking; overextension)	przeciążenie
overprotection /,əʊvəprə'tekʃn/	obrona z nadmiarem
overworking /,əʊvə'wɜ:kɪŋ/ (overloading; overextension)	przeciążenie
patzer /niem. 'pät-sər/ (duffer; woodpusher)	fuszer
pawn /pɔ:n/	pionek (pion)
advanced pawn	zaawansowany (dochodzący) pionek
backward pawn (straggler)	przyodstały (cofnięty) pionek
blocked (fixed)/free (mobile) pawn	zablokowany/wolny pionek
captured pawn	zbity pionek
crippled majority	przewaga pionkowa uniemożliwiająca wyrobienie wolnego pionka (wolniaka)
connected (united)/separated pawns	połączone/rozdzielone pionki
doubled (friendly)/tripled pawns	pionki zdwojone (dublaki)/strojone
hanging pawns (duo)	wiszące pionki (wiszące centrum)
healthy extra pawn	zdrowy pionek więcej (nadmiarowy)
isolated pawn (isolani)	izolowany pionek (izolak)
(outside; distant) passed (free) pawn (passer)	(oddalony) przechodni (wolny) pionek (wolniak)
pawn advance (push)	marsz (pchnięcie) pionka
pawn breakthrough	przełom pionkowy
pawn break (thrust) (lever)	uderzenie pionkiem (dźwignia)
pawn/piece-pawn centre	centrum pionkowe/figurowo-pionkowe
pawn chain	łańcuch pionkowy
pawn chain base	podstawa łańcucha pionkowego
pawn expansion	zdobywanie przestrzeni pionkami
pawn grabbing (snatching)	pionkożerstwo

pawn island	wysepka pionkowa
pawn majority	przewaga pionkowa
pawn promotion (queening)/underpromotion	przemiana (promowanie) pionka/słaba promocja
pawn race	wyścig pionkowy
pawn storm (phalanx) (roller)	nawałnica (szturm; falanga) pionkowa
pawn structure	formacja pionkowa
pawn wedge	klin
poisoned pawn	zatruty pionek
protected pawn	broniony (podparty) pionek
rimpawn (rook pawn)	pionek bandowy (skrajny)
superior pawn structure	lepszą formacją pionkową
unstoppable passer	wolniak dochodzący (nie dający się zatrzymać)
piece /pi:s/	figura (bierka)
black/white piece	czarna/biała figura
buried (hemmed in; locked in) piece	figura złapana (osaczona; zamknięta)
captured piece	figura zbita
exposed (hanging) piece	figura narażona na atak (wisząca)
major (heavy)/minor (light) piece	ciężka/lekka figura
misplaced piece	figura źle ustawiona
overloaded (overworked) piece	figura przeciążona
piece activity	aktywność figur
piece coordination (cooperation)	koordynacja (współdziałanie) figur
piece development (mobilisation)	rozwój (mobilizacja; uaktywnianie) figur
piece movements	ruchy figur
piece placement	rozmieszczenie figur
(absolute/relative) piece values (point count)	(absolutne/względne) wartości figur
pinned/pinning piece	figura związana/wiążąca
protected/overprotected piece	figura broniona/broniona z nadmiarem
touched piece/touch-move rule	dotknięta figura/reguła dotkniętej figury
undeveloped (inactive; passive)/underdeveloped/well-developed (active) piece	figura nierozwinięta (nieaktywna; pasywna)/pobudzona/aktywna
pin /pm/	związanie
absolute/relative pin	związanie bierki z królem/inną figurą
half-pin	półzwiązanie [w komp. szach.]
reverse pin (skewer)	rozeń (szpila)
self-pinning	samowiązanie [w komp. szach.]
play /pleɪ/	gra

blindfold play	gra „na ślepo”
dynamic (aggressive)/passive play	gra energiczna (agresywna)/pasywna
online/over-the-board (face-to-face) play	gra on-line/bezpośrednia (przy szachownicy)
optimal/suboptimal play	najlepsza/niemalże idealna gra z obydwu stron
playing stage	faza gry (debiut/gra środkowa/końcówka)
straightforward play	prostolinijna gra
player /'pleɪər/ (chessplayer /'tʃespleɪər/)	zawodnik (gracz; szachista)
amateur/experienced (professional) player	amator/zawodowiec (profesjonalista)
black (second)/white (first) player	zawodnik grający czarnymi/białymi figurami
book player	gracz wyuczony wariantów debiutowych
positional/tactical (tactician) player	gracz o stylu pozycyjnym/kombinacyjnym
unrated player	zawodnik bez rankingu
ply /plaɪ/ (half-move)	pólruch (ruch wykonany przez gracza)
point /pɔɪnt/	punkt
focal point	czuły punkt
game/match points	małe/duże (meczowe) punkty
rating points	punkty rankingowe (oczka)
position /pə'zɪʃn/	pozycja
calm/sharp position	pozycja spokojna/ostra
closed/open/semi-open position	pozycja zamknięta/otwarta/półotwarta
complicated (unclear; wild) position	pozycja skomplikowana (niejasna; złożona)
consolidated position	pozycja skonsolidowana
cramped position	pozycja ścieśniona
critical position	pozycja krytyczna
dead position	pozycja kompletnie remisowa (drętwy remis)
double-edge position	pozycja z obustronnymi szansami
(roughly) equal (even) position	pozycja (z grubsza) równa (z równymi szansami)
illegal position	pozycja nieprawidłowa
inferior (worse; weakened)/superior (better) position	pozycja gorsza (osłabiona)/lepsza
lost/winning (won) position	pozycja przegrana/wygrana
playable/unplayable position	pozycja nadająca/nie nadająca się do gry
starting (initial)/final position	pozycja wyjściowa/końcowa
symmetrical/asymmetrical (unbalanced) position	pozycja symetryczna/asymetryczna
theoretical position (<i>tabia; tabiya</i>)	pozycja teoretyczna (<i>tabia</i>)
prophylaxis /,prɒfɪ'læksɪs/	profilaktyka

queen /kwi:n/	hetman
queening (pawn promotion)	przemiana pionka w (dorobienie) hetmana
queenside	skrzydło hetmańskie
queen sortie	wypad hetmanem
rank /ræŋk/	linia pozioma (rząd)
back (first/eight; last) rank	ostatnia (pierwsza/ósma) linia
2 nd /7 th rank	przedostatnia (druga/siódma) linia
rating /'reitɪŋ/	ranking
average/expected/performance rating	ranking średni/oczekiwany/uzyskany
Ratings Change Calculator	kalkulator rankingów szachowych
Elo rating	ranking Elo
player rating	ranking zawodnika
rating list	lista rankingowa
resource /rɪ'zɔ:s/	motyw (niuans; resurs!?)
defensive resource	motyw obronny
rim /rɪm/ (edge /edʒ/)	banda (krawędź)
rimpawn (rook pawn)	pionek bandowy (skrajny)
roller /'rɒləɹ/ (pawn storm)	szturm (falanga; nawałnica) pionków
rook /rʊk/	wieża
connected rooks	połączone ze sobą wieże
double rooks (rook battery)	zdwojone wieże (bateria wież)
desperado (furious; mad) rook	wściekła wieża
mysterious rook move	tajemnicze (zagadkowe) posunięcie wieżą
rook lift	podciągnięcie wieży
sacrifice /'sækrɪfaɪs/	poświęcenie (ofiara)
classical bishop sacrifice (Greek gift sacrifice)	kombinacja z ofiarą gońca na h7 (lub h2)
clearance sacrifice (sweeper sealer twist)	kombinacja na zwolnienie (oswobodzenie) pola lub linii
exchange sacrifice	ofiara jakości (kombinacja z poświęceniem jakości)
obstructive sacrifice (obstruction)	kombinacja opóźniająca rozwój figur przeciwnika
positional sacrifice	pozycyjna ofiara (pionka/figury/jakości)

sacrifice to checkmate	kombinacja matująca
sham (pseudo-)/real (true) sacrifice	pseudo-ofiara/prawdziwa kombinacja
sound/unsound sacrifice	poprawna/niepełnowartościowa kombinacja
score /skɔ:r/	wynik (rezultat)
scorebook (scorepad)	zeszyt (bloczek) z zapisami partii
scoresheet	zapis partii (blankiet do zapisywania partii)
scoresheet pad	podkładka pod zapis partii
shouldering /'ʃəʊldərɪŋ/ (body check)	odpychanie barkiem (plecami)
side /saɪd/	skrzydło (strona)
defensive side	strona broniąca się
kingside/queenside	skrzydło królewskie/hetmańskie
simplification /,sɪmplɪfɪ'keɪʃən/ (liquidation)	upraszczanie (pozycji)
simultaneous exhibition /,sɪmə'l'teɪniəs ,eksɪ'bɪʃn/	pokaz (seans) gry jednoczesnej (symultana)
skewer /'skju:ər/ (reverse pin)	rożen (szpila)
square /skweər/	pole
adjacent (neighboring) square	pole sąsiadujące
arrival (target)/departure (starting) square	pole docelowe/wyjściowe (startowe)
corresponding (relative) squares	pola odpowiadające sobie
critical square	pole krytyczne
dark (black)/light (white) square	ciemne/jasne pole
entry (invading) square (hole)	pole wejścia (wtargnięcia) (dziura)
escape (flight; retreat) square (niem. <i>luft</i>)	furtka (okienko; lufcik; pole odejścia)
key square	pole kluczowe
mined square	pole zaminowane
queening (promotional) square	pole przemiany
square of the pawn/rule of the square	kwadrat (przemiany) pionka/kwadratu prawo
strong/weak square	silne/słabe pole
weaken dark/light squares complex	osłabiony kompleks ciemnych/jasnych pól
span /spæn/	odległość między dwoma pionkami przeciwnego koloru lub pionkiem i polem jego przemiany

straggler /'stræglər/ (backward pawn)	przyodstały (cofnięty) pionek
stronghold /'strɒŋhəʊld/ (outpost)	przyczółek
tabia /arab. tabīʕa/ (tabiya; theoretical position)	tabia (pozycja teoretyczna)
tactics /'tæktɪk/	taktyka (kombinacja)
tactical skill	zmysł kombinacyjny
(chess) technique /tʃes tek'ni:k/	technika (warsztat) szachowa
defensive technique	umiejętność bronięcia się
technical briefing	odprawa techniczna
tempo /'tempəʊ/	tempo
decisive tempo	decydujące tempo
spare (reserve) tempo/tempi	zapasowe tempo/tempa
tension /'tenʃən/	napięcie
overextension (overloading; overworking)	przeciążenie
theory /'θəri/	teoria
opening theory	teoria debiutu
threat /θret/	groźba
mate threat	groźba mata
positional/tactical threat	groźba pozycyjna/taktyczna
threefold repetition /'θri:fəʊld ,repɪ'tɪʃn/	trzykrotne powtórzenie pozycji
tiebreak system /'taɪ,breɪk 'sɪstəm/	punktacja pomocnicza
time /taɪm/	czas (przegrać partię na czas)
time control	kontrola czasu
time-forfeit (time expiration)	przekroczenie czasu do namysłu (na partię)
time limit	tempo gry (limit; ograniczenie czasu)
time pressure	presja czasu
(double) time-trouble (time scrable)	(obustronny) niedoczas
transposition /,trænspeɪ'zɪʃən/	przejście (transpozycja)

advantageous transposition	korzystne przejście
trap /træp/	pułapka
opening trap	pułapka debiutowa
triangulation /traɪ, æŋgjuˈleɪʃn/	tempowanie po trójkącie
tournament /'tɔ:nəmənt/	turniej
candidates tournament	turniej pretendentów
correspondence tournament	turniej korespondencyjny
cross table	tabela wyników
individual tournament	turniej indywidualny
knockout tournament	turniej rozgrywany systemem pucharowym
open/closed (invitational) tournament	otwarty/zamknięty turniej
pairings	kojarzenia
round-robin tournament	turniej kołowy (kołówka)
standings	wyniki
swiss system tournament	turniej rozgrywany systemem szwajcarskim (szwajcar)
team tournament	turniej drużynowy
thematic tournament	turniej tematyczny
valve /vælv/	wentyl [w komp. szach.]
bi-valve	wentyl podwójny [w komp. szach.]
variation /,veəri'eɪʃn/ (continuation; line)	wariant (kontynuacja; linia)
exchange variation	wariant wymienny
forced variation	wariant forsowny
prepared variation	wariant przygotowany
game tree	drzewko wariantów
undermining /,ʌndə'maɪnɪŋ/	podrywanie centrum (usunięcie obrońcy)
underpromotion /'ʌndəprə'məʊʃən/	słaba promocja (przemiana pionka na figurę inną niż hetman)
weakness /'wi:kni:s/	słabość
back-rank weakness	słabość ostatniej linii
permanent (lasting) weakness	permanenta (trwała) słabość
positional weakness	słabość pozycyjna

2 nd /7 th rank weakness	słabość drugiej/siódmej linii
win /wɪn/	wygrana
winner	zwycięzca
wins	liczba zwycięstw
woodpusher /'wɒdpʊʃər/ (patzer; duffer)	fuszer
zugzwang /niem. 'tsu:ktsvaŋ/	zugzwang
reciprocal (mutual) <i>zugzwang</i>	obustronny <i>zugzwang</i>
zwischenzug /niem. 'tʃvɪʃən, tsu:k/ (intermediate move; in-between move)	wtrącony ruch
Wyrażenia czasownikowe	
to accept/decline a draw (draw offer)	przyjąć/odrzuć (propozycję) remis
to activate a piece	włączać do gry (aktywować) figurę
to adjust a piece	poprawiać figurę
to advance (move) a pawn one or two squares	ruszać się pionkiem o jedno lub dwa pola
to analyze one`s game	analizować partię
to announce a check/check to the queen	zakomunikować szacha/szacha hetmanowi
to apply pressure on a weakness	wywierać nacisk na słabość
to attack the castled king	atakować pozycję króla po roszadzie
to avoid moving a piece twice in the opening	unikać ruszania się figurą dwa razy w debiucie
to avoid the exchange of pawns/pieces	unikać wymiany pionków/figur
to blunder (to make very bad move)	popęlić gruby błąd
to break down the fortress	przełamać (złamać) obronę
to break through	przedrzeć się (przełamać się)
to borrow opponent`s scoresheet	wziąć (na chwilę) od przeciwnika zapis partii
to build a bridge	zbudować most
to calculate the moves/variant	policzyć posunięcia/wariant
to capture (to take)/recapture a pawn/piece	zbić/odbić pionka/figurę
to castle in long side (queenside)/in short side (kingside)/on opposite sides	roszować w długą stronę (wykonywać długą roszadę/roszadę na skrzydle hetmańskim)/w krótką stronę (krótką roszadę/roszadę na skrzydle królewskim)/zroszować w przeciwnym kierunku (w przeciwną stronę; w drugą stronę)
to catch a pawn	złapać (dogonić) pionka
to centralize the king	scentralizować króla (iść królem do centrum)
to chase the knight away	przegonić (odpędzić; spłoszyć) skoczka
to choose colors	wylosować kolor

to claim a draw	żądać remisu
to close/open a file/position	zamknąć/otworzyć linię/pozycję
to collect all the pawns	pozbijać (pozbierać) wszystkie pionki
to complete development of pieces	dokończyć rozwój figur
to connect rooks	połączyć wieże
to consider each move carefully	dokładnie rozważyć każde posunięcie
to consolidate one`s position	ustabilizować pozycję (skonsolidować się)
to control the open file	kontrolować otwartą linię
to cover a square	wziąć pod kontrolę (zabezpieczyć) pole
to create a mating net	stworzyć siatkę matową
to cut off the enemy king	odciąć nieprzyjacielskiego króla
to decoy (to attract) the enemy piece	zaciągnąć (zwabić) nieprzyjacielską figurę
to deflect (to remove the guard) the enemy piece from the protection of the f7 pawn	odciągnąć nieprzyjacielską figurę od bronienia pionka f7
to delay castling	opóźnić roszadę
to deliver checkmate (mate)	dać mata (zamatować)
to deserve attention	zasługiwać na uwagę
to develop the piece into a play	wprowadzać figurę do gry
to dislodge the piece	przegonić figurę
to disrupt the coordination of opponent`s pieces	naruszyć koordynację figur przeciwnika
to double pawns/rooks	zdwoić pionki/wieże
to draw/to lose/to win a game	zremisować/przegrać/wygrać partię
to drop the win	wypuścić wygraną
to eliminate as much pawns as possible	powymieniać jak najwięcej pionków
to enter a square of the pawn	wejść królem w kwadrat pionka
to equalize a position	wyrównać pozycję
to estimate (evaluate) a position	ocenić pozycję
to evacuate the king from a mating net	uciec (wydostać się) królem z siatki matowej
to exchange a less useful piece for well-developed one	wymienić mało użyteczną figurę za aktywną
to exert (to put; to apply) strong pressure	wywierać silny nacisk
to exploit the back-rank weakness	wykorzystać słabość ostatniej linii
to fall into a trap (trick)	wpaść w pułapkę (podejść pod motyw)
to fight to the naked kings	grać (walczyć) do gołych króli
to find a shelter behind the opponent`s pawns	znaleźć schronienie dla króla za pionkami przeciwnika
to find the best move in a position	znaleźć najlepsze posunięcie w pozycji
to fix the pawn structure	unieruchomić (zafiksować) formację pionkową
to flip a board	obrócić szachownicę
to force opponent to think for himself	zmusić przeciwnika do samodzielnej gry
to force the king to the edge of a board/corner	zepchnąć króla na bandę/do rogu (narożnika)

to forfeit on time (for consideration)	przekroczyć czas (do namysłu)
to gain/lose a tempo/material	zyskać/stracić (zgubić) tempo (odwrócić kolejność posunięć)/materiał
to get out of checks	uwolnić się od (wydostać się spod) szachów
to get rid of all remaining pawns	pozbyć się wszystkich pionków
to give stalemate	dać pata (zapatować)
to give up (to resign) the game	poddać partię
to give up/to win a pawn/piece/an exchange	oddać/wygrać pionka/figurę/jakość
to give somebody/to be given an advantage	dać komuś (grać samemu z handicapem)/dostać fory
to grab a pawn	zbić pionka
to have a compensation for sacrificed material	mieć rekompensatę za poświęcony materiał
to have a lead in development	mieć przewagę w rozwoju figur
to have a pawn/piece in capture (fr. <i>en prise</i>)	mieć pionka/figurę pod biciem
to hide the king from checks	ukryć króla przed szachami
to hold the minor piece ending	ustać (utrzymać) końcówkę lekkofigurową
to improve the position of the least active piece	poprawić pozycję najsłabszej figury
to interfere	wtrącić (ruch)
to interpose a piece between the two pieces	przesłonić się
to jump (leap) over other pieces	przeskoczyć przez inne figury (skoczkiem)
to keep a tension	trzymać (podtrzymywać) napięcie (w pozycji)
to keep score	prowadzić zapis partii
to keep somebody in check	trzymać kogoś w szachu
to keep the king in the centre	trzymać króla w centrum
to lock a piece in	zamknąć (wyłączyć z gry) figurę
to lose/to win the exchange	stracić/wygrać jakość
to maintain the balance (equality)	utrzymać równowagę w pozycji
to make a draw proposition (offer)	zapropionować remis
to make air (niem. <i>luft</i>)	zrobić furteczkę (lufcik)
to make a progress	zrobić postęp (polepszyć pozycję)
to make a weak move under time pressure	wykonać słabe posunięcie w niedoczasy
to make the transition to a pawn endgame	przejsć do końcówki pionkowej
to mate (checkmate) an opponent	zamatować króla
to move a pawn/piece	ruszyć się pionkiem/figurą
to move the king away from a threat	zejść królem spod motywu taktycznego
to move the king into opponent camp	wejść królem do obozu przeciwnika
to neglect development of pieces	zaniedbać rozwoju (wprowadzania do gry) figur
to neutralize the opponent's most active piece	zneutralizować przeciwnikowi najlepszą figurę
to obtain the passed pawn	wyrobić wolniaka
to occupy an open file	opanować (zająć) otwartą linię

to offer (to propose) a draw	zapropionować remis
to open/to close a file/position	otworzyć/zamknąć linię/pozycję
to outflank the opponent`s king	wytempować przeciwnikowi króla
to outplay a weaker opponent in even position	ograć słabszego przeciwnika w równej pozycji
to overestimate a position	przecenić swoje szanse w pozycji
to parry the attack	odeprzeć (zneutralizować; sparować) atak
to pick off the pawns	powybijają (pobierać) pionki
to pin/to unpin a piece	związać/uwolnić figurę ze związania (rozwiązać się)
to play chess	grać w szachy
to postpone a check	nie spieszyć się z (dawaniem) szachem
to prepare to a game	przygotować się do partii
to preserve the bishop pair	zachować parę gońców
to press clock button	przełączyć (nacisnąć) dźwignię zegara
to prevent (to avoid) dangerous situation	zapobiec (zażegnać) niebezpiecznej sytuacji
to prevent the opponent from castling	uniemożliwić przeciwnikowi zrobienie roszady
to promote a pawn on any piece	promować pionka na dowolną figurę
to protect the entry square	pilnować pola wejścia (do obozu)
to provoke a weakening of the pawn structure	provokować osłabienie formacji pionkowej
to put pressure on the backward pawn	wywierać nacisk na odstałego pionka
to put up/to overcome resistance	stawiać/przełamać opór
to recover (to recapture) a pawn/piece	odzyskać (odbić) pionka/figurę
to refute (to bust) a move/plan /combination/opening variation	obalić posunięcie/plan/kombinację/wariant
to regain the pawn/piece (with check)	odzyskać pionka/figurę (z szachem)
to regroup (to relocate) pieces	przegrupować (przestawić) figury
to repetite three times a position	trzykrotnie powtórzyć tę samą pozycję
to resign in view of the inevitable checkmate	poddać partię z uwagi na nieuchronnego mata
to restore the material balance	wyrównać materiał
to restrict (to limit) the movement of pieces	ograniczyć (przeciwnikowi) ruchliwość figur
to retain a piece	zachować figurę
to retreat a piece	odejść (cofnąć się) figurą
to return an exchange/pawn/piece	zwrócić pionka/figurę/jakość
to secure a draw	zapewnić sobie remis
to sacrifice an exchange/pawn/piece	poświęcić jakość/pionka/figurę
to save the game	ocalić (uratować) partię
to seize space	zdobyć przestrzeń
to seize (to take)/to lose the initiative	przejąć/oddać inicjatywę
to set a trap	zastawić pułapkę
to set up the chessmen (pieces) on board	ustawić figury na szachownicy

to shelter the king from checks	schronić króla przed szachami
to simplify the position into a won endgame	uproszczyć pozycję do wygranej końcówki
to snatch a pawn	połakomić się na pionka
to squeeze the king to a corner	zepchnąć króla do rogu (narożnika)
to support the pawn advance	wesprzeć marsz pionka
to swap bishop for knight	wymienić gońca za skoczka
to swindle	oszukać przeciwnika (np. w niedoczasie)
to takeback a move	cofnąć posunięcie
to take over (to grab) the initiative	przechwycić inicjatywę
to take the opposition	zająć (złapać) opozycję
to take the sole lead (in the tournament)	objąć (wyjść na) samodzielne prowadzenie
to take (to capture) a piece with the other one	zbić figurę inną figurą
to trade off inferior knight for active bishop	wymienić skoczka za aktywniejszego gońca
to transpose into a pawn ending	przejsz do końcówki pionkowej (pionkówki)
to trap the queen	złapać hetmana
to tuck the king away (to find a shelter)	znaleźć schronienie dla króla
to vacate the square for the knight	zwolnić pole dla skoczka
to weaken the position	osłabić pozycję
to win by force	wygrać forsownie
to withdraw (to retreat) the queen	wycofać hetmana
to withstand an enemy attack	wytrzymać (ustać) nieprzyjacielski atak
to undermine the strong centre	poderwać (zaatakować, podważyć) silne centrum
to unravel a cramped position	rozplątać się (wyjść) z pozycji ścieśnionej

Skróty

B – bishop	goniec (G)
Bch. – Buchholtz System	(duży) Buchholtz (metoda Buchholtza)
CM – Candidate Master	kandydat na mistrza FIDE
ECO – Encyclopedia of Chess Openings	encyklopedia debiutów (otwarć) szachowych
FA – FIDE Arbiter	sędzia klasy FIDE
FEN – Forsyth-Edwards Notation	notacja Forsytha-Edwardsa
FICS – Free Internet Chess Server	darmowy internetowy serwer do gry w szachy
FIDE – fr. <i>Federation Internationale des Echecs</i> (World Chess Federation)	Międzynarodowa Federacja Szachowa (FIDE)
FIDE album/handbook	album FIDE/kodeks szachowy (FIDE)
FIDE title	tytuł szachowy (przyznawany przez) FIDE
FM – FIDE Master	mistrz FIDE (mf.)
GM – Grandmaster	arcymistrz (am.)
GUI – Graphical User Interface	graficzny interfejs użytkownika
IA – International Arbiter	sędzia klasy międzynarodowej FIDE

ICCF – International Correspondence Chess Federation	Międzynarodowa Organizacja Szachów Korespondencyjnych
IM – International Master	mistrz międzynarodowy (mm.)
IQP – Isolated Queen Pawn	pozycja z izolowanym pionkiem na skrzydle hetmańskim
K – king	król (K)
KID – King`s Indian Defence	obrona królewsko-indyjska
MBch. – Median Buchholtz	mały (średni) Buchholz (metoda Buchholza z odrzuceniem skrajnych wyników)
N – knight	skoczek (S)
N (TN) – novelty; theoretical novelty	nowinka (nowinka teoretyczna)
NCM – National Candidate Master	kandydat na mistrza krajowego (k)
NM – National Master	mistrz krajowy (m)
OTB – over-the-board	partia bezpośrednia (przy szachownicy)
PGN – Portable Game Notation	elektroniczny zapis partii w formacie PGN
Prog. – Sum of Progressive Scores	progres (metoda progresji)
Q – queen	hetman (H)
QGA – Queen`s Gambit Accepted	przyjęty gambit hetmański
QGD – Queen`s Gambit Declined	nieprzyjęty gambit hetmański
R – rook	wieża (W)
WCC – World Chess Championship	Mistrzostwa Świata (MŚ) w Szachach
WCM – Woman Candidate Master	kandydatka na mistrzynię (FIDE)
WFCC – World Federation for Chess Composition	Międzynarodowa Federacja Kompozycji Szachowej
WFM – Woman FIDE Master	mistrzyni FIDE (mfk.)
WGM – Woman Grandmaster	arcymistrzyni (amk.)
WIM – Woman International Master	mistrzyni międzynarodowa (mmk.)

Tabela wybranych symboli międzynarodowego alfabetu fonetycznego wraz z ich polskim brzmieniem. Wymowa innych znaków fonetycznych pojawiających się w transkrypcji w niniejszym słowniku szachowym jest zbliżona do wymowy polskich liter.

Akcentuacja

Symbol apostrofu u góry poprzedza sylabę, na którą pada akcent główny np. stronghold /'strɒŋhəʊld/ – przyczółek (akcent wypada na pierwszą sylabę) lub resource /rɪ'zɔ:s/ – motyw (akcent wypada na drugą sylabę). Symbol apostrofu u dołu poprzedza sylabę, na którą pada akcent poboczny np. opposition /,ɒpə'zɪʃn/ – opozycja.

Samogłoski krótkie

ɪ – rim /rɪm/ – banda (krawędź); dźwięk bliski polskiemu "y"

ə – arbiter /'ɑ:bitə/ – sędzia; krótkie „e” ginące pomiędzy innymi dźwiękami

æ – rank /ræŋk/ – linia pozioma (rząd); powstaje przez wymowę samogłoski „a” z szeroko otwartymi ustami, w efekcie otrzymamy dźwięk pomiędzy samogłoską „a” i „e”

ɒ – opposition /,ɒpə'zɪʃn/ – opozycja; krótkie „o”

ʌ – blunder /'blʌndər/ – gruby błąd; krótkie „a”
ʊ – rook /rʊk/ – wieża; krótkie „u”
Samogłoski długie
i: – piece /pi:s/ – figura; długie „i”
a: – arbiter /'ɑ:bitər/ – sędzia; długie „a”
ɔ: – pawn /pɔ:n/ – pionek; długie „o”
u: – move /mu:v/ – ruch; długie „u”
ɜ: – overworking /,əʊvə'wɜ:kɪŋ/ – przeciążenie; długie „e”
Dwugłoski
aɪ – time /taɪm/ – czas; brzmi jak polskie „aj”
eɪ – game /geɪm/ – gra; brzmi jak polskie „ej”
ɔɪ – point /pɔɪnt/ – punkt; brzmi jak polskie „oj”
aʊ – outflanking /,aʊt'flæŋkɪŋ/ – obejście królem; brzmi jak polskie „ał”
əʊ – motif /məʊ'ti:f/ – motyw; brzmi jak polskie „eu”
ɪə – idea /aɪ'diə/ – idea (pomysł); brzmi jak polskie „ije”
Spółgłoski
ŋ – king /kɪŋ/ – król; tzw. nosowe „n”
θ – threat /θret/ – groźba; polskie „f” wypowiedziane po włożeniu czubka języka pomiędzy zęby
w – weakness /'wi:knɪs/ – słabość; brzmi jak polskie „f”
tʃ – check /tʃek/ – szach; brzmi jak polskie „cz”, nieco zmiękczone
dʒ – advantage /əd'vɑ:ntɪdʒ/ – przewaga; brzmi jak polskie „dż”, nieco zmiękczone
ʃ – bishop /'bɪʃəp/ – goniec; brzmi jak polskie „sz”, nieco zmiękczone
Inne znaki fonetyczne
ñ – capture <i>en passant</i> /fr. 'kæptʃər ñ 'pæsñ/ – bicie w przelocie; brzmi jak polskie „ą”
ä – patzer /niem. 'pät-sət/ – fuszer; brzmi jak polskie „a”
ʕ – tabia /arab. tabiʕa/ – pozycja teoretyczna; brzmi jak polskie podwójnie wymawiane „a”
KONIEC